O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA’LIM VA ILM-FAN VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

“O‘ZBEK TILINING GLOBAL MAQOMI VA NUFUZINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI”

MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA MATERIALLARI

2026-yil
16-oktabr

O‘ZBEK VA INGLIZ FITONIM MAQOLLARIDA INSON KONSEPTINING KOGNITIV METAFORIK MODELLARI

COGNITIVE METAPHORICAL MODELS OF “HUMAN” IN UZBEK AND ENGLISH PHYTONYMIC PROVERBS

DOI: 10.52773/tsuull.conf.2026.10.16/OAGK5353

Sayfiyeva Komila Kamolidinovna
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti tayanch doktoranti
sayfiyeva.komila@bk.ru

Annotatsiya. *Maqolada o‘zbek va ingliz tillaridagi o‘simlik nomlari (fitonimlar) ishtirok etgan va o‘simlik obrazi insonni konseptuallashtirish uchun manba soha vazifasini bajaradigan maqollar lingvokognitiv jihatdan tahlil qilinadi. Konseptual metafora nazariyasi, Mavjudotlarning Buyuk Zanjiri metaforasi va freym tahliliga tayangan holda o‘simlik freymi (urug‘, ildiz, novda, shox, barg, gul, meva, tikan, tuproq, balandlik, chirish) tiklanadi hamda uning slotlari insonning kelib chiqishi, tarbiyasi, axloqiy fazilatlari, ijtimoiy mavqei, vatanga bog‘liqligi va umr yo‘liga qanday ko‘chirilishi ko‘rsatiladi. Oltita kognitiv model aniqlangan: KELIB CHIQISH – ILDIZ, FARZAND – MEVA; TARBIYA – YOSH NIHOLGA SHAKL BERISH; AXLOQIY FAZILAT – O‘SIMLIK SIFATI; IJTIMOIY MAVQE – BALANDLIK; VATAN – TUPROQ; INSON HAYOTI – O‘SIMLIKNING HAYOT SIKLI. Asosiy modellar qardosh bo‘lmagan ikki tilda mushtarak bo‘lsa-da, fitonim tanlovi, baholash yo‘nalishi va maqollarning modalligida farqlar kuzatiladi. Tadqiqot natijalari o‘zbek paremiologiyasining kognitiv va madaniy boyligini xalqaro ilmiy jamoatchilikka taqdim etishga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *fitonim, maqol, konseptual metafora, kognitiv model, freym, INSON – O‘SIMLIK, o‘zbek va ingliz tillari.*

Annotation. *The article presents a linguocognitive analysis of Uzbek and English proverbs containing plant names (phytonyms) in which the plant serves as a source domain for conceptualising the human being. Based on conceptual metaphor theory, the Great Chain of Being metaphor and frame analysis, the study reconstructs the plant frame (seed, root, twig, branch, leaf, flower, fruit, thorn, soil, height, decay) and shows how its slots are mapped onto a person’s origin, upbringing, moral qualities, social status, attachment to the homeland and*

life span. Six cognitive models are identified: ORIGIN IS ROOT AND CHILDREN ARE FRUIT, UPBRINGING IS SHAPING A YOUNG PLANT, MORAL QUALITY IS THE QUALITY OF A PLANT, SOCIAL STATUS IS HEIGHT, HOMELAND IS SOIL and HUMAN LIFE IS THE LIFE CYCLE OF A PLANT. The core models are shared by the two unrelated languages, while differences appear in the choice of phytonym, the evaluative orientation and the modality of the proverbs. The results contribute to presenting the cognitive and cultural wealth of Uzbek paremiology to the international scholarly community.

Keywords: *phytonym, proverb, conceptual metaphor, cognitive model, frame, HUMAN IS A PLANT, Uzbek and English languages.*

Maqollar xalq tafakkuri va hayotiy tajribasining eng ixcham ifodachilaridan biri hisoblanadi. Ular to‘liq gap shaklidagi, umumlashgan ma’noga ega birliklar bo‘lgani uchun biror narsani shunchaki nomlamaydi, balki butun bir hayotiy vaziyatni o‘zida mujassam etib, muayyan xatti-harakatni tavsiya qiladi. V. Mider maqolni xalqning donoligi, haqiqat, axloq va an’anaviy qarashlarini metaforik, qat’iy va yodda oson saqlanadigan shaklda ifodalovchi, avloddan-avlodga o‘tib keladigan qisqa gap sifatida ta’riflaydi [Mieder, 2004: 3]. Kognitiv tilshunoslik nuqtayi nazaridan maqol lisoniy shaklga kirgan kognitiv modeldir: unda aniq, tasavvur qilish oson bo‘lgan manzara inson hayotining mavhum sohasini anglash uchun xizmat qiladi. O‘simliklar olami bunday manzaralarning eng boy manbalaridan biridir. Z. Kyovechesh o‘simliklarni metaforaning eng mahsuldor manba sohalari qatoriga kiritadi, chunki o‘sish, gullash, meva berish va so‘lish jarayonlari bevosita kuzatiladi hamda inson hayot-mamoti bilan chambarchas bog‘liqdir [Kövecses, 2010: 19].

Fitonim komponentli paremiyalar turli jihatlardan o‘rganilgan. O. K. Dehqonova o‘zbek, tojik va ingliz tillaridagi fitonimli maqol va frazemalarni sinxron-tipologik aspektda tadqiq etib, ularning sintaktik modellari hamda fitonimlarning giperonim, giponim va partonim maqomiga e’tibor qaratgan [Дехканова, 2022: 17]. Nan Yanxua rus, xitoy va koreys tillaridagi fitonimik maqollarni nominativ zichlik, lakunarlik va madaniy ustanovkalar tushunchalari asosida qiyoslagan [Нань Яньхуа, 2022: 14]. Z. F. Alixasanova rus, o‘zbek va ozarbayjon paremiyalaridagi floronimlarni lingvopragmatik jihatdan tahlil qilgan bo‘lsa [Alixasanova, 2025: 18], G. R. Muqimova va Z. R. Salimova o‘zbek va turk tillaridagi fitomorf metafora va qiyoslarni yoritgan [Muqimova, 2023: 13; Salimova, 2023: 20]. Biroq o‘zbek va ingliz fitonimik maqollari o‘simlik obrazi

insonni ifodalaydigan kognitiv modellar tizimi sifatida hali qiyosiy o‘rganilmagan. Mazkur bo‘shliq maqolaning dolzarbligini belgilaydi. Shu bilan birga, o‘zbek xalq maqollarining kognitiv-madaniy boyligini jahon tilshunosligida keng tarqalgan nazariy apparat asosida tavsiflash o‘zbek tilining xalqaro ilmiy makondagi nufuzini oshirishga ham xizmat qiladi.

Tahlil obyekti sifatida idiomalar emas, aynan maqollarning tanlangani bejiz emas. *The apple of one’s eye* (‘ko‘z qorachig‘i’) yoki *tarvuzi qo‘ltig‘idan tushmoq* kabi idiomalar biror narsa yoki harakatni nomlovchi nominativ birlik bo‘lsa, maqol takrorlanuvchi hayotiy vaziyat haqida umumlashma bildiruvchi va uni bilvosita baholovchi kommunikativ birlikdir. Shu sababli maqoldagi metafora bitta ko‘chma ma’noli so‘z bilan cheklanmaydi: maqolda tasvirlangan butun manzara o‘zining ishtirokchilari, sababi va natijasi bilan birgalikda inson olamiga ko‘chiriladi. Bu xususiyat maqollarni kognitiv modellarni tiklash uchun qulay materialga aylantiradi, chunki har bir birlik ko‘chirishning to‘liq tuzilishini, jumladan, uning baholovchi xulosasini ham saqlab qoladi. Maqollar jamoaviy xotiraga mansub barqaror birliklar bo‘lgani uchun ulardagi modellarni individual poetik metafora emas, balki milliy olam lisoniy manzarasining barqaror unsurlari deb hisoblash mumkin.

Tadqiqotning maqsadi o‘zbek va ingliz tillaridagi fitonim insonni konseptuallashtiradigan maqollar zamiridagi kognitiv metaforik modellarni tiklash hamda ularning umumiy va milliy o‘ziga xos jihatlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot materiali yaxlit tanlash usulida ingliz tili uchun G. L. Apperson tuzgan tarixiy lug‘at [Apperson, 1929], Oksford maqollar lug‘ati [Speake, 2015] va G. Bon to‘plamidan [Bohn, 1855], o‘zbek tili uchun esa “O‘zbek xalq maqollari” akademik to‘plamidan [Mirzayev, Musoqulov, Sarimsoqov, 2005] olindi. Tahlilga faqat fitonim maqolning obrazli asosi tarkibiga kiradigan hamda maqolning umumiy ma’nosida inson yoki inson jamoasiga ishora qiladigan birliklar jalb qilindi.

Tahlil konseptual metafora nazariyasiga tayanadi. Unga ko‘ra, metaforaning mohiyati bir narsani boshqa narsa orqali anglash va his qilishdan iborat bo‘lib, bunda aniq manba sohasining tuzilishi mavhum maqsad sohasiga ko‘chiriladi [Lakoff, Johnson, 1980: 5]. Maqollar uchun J. Lakoff va M. Tyornerning yondashuvi ayniqsa samarali. Olimlar maqollar UMUMIY – XUSUSIY ORQALI (GENERIC IS SPECIFIC) metaforasi yordamida, ya’ni xususiy manzaradan umumiy sxema ajratib olish orqali tushunilishini hamda Mavjudotlarning Buyuk Zanjiri (Great Chain of Being) metaforasi quyi darajadagi mavjudotlar, jumladan,

o‘simliklar xossalarini insonga ko‘chirish imkonini berishini ko‘rsatgan [Lakoff, Turner, 1989: 162]. Shunga ko‘ra, har bir maqol to‘rt bosqichda tahlil qilindi: 1) fitonim va u faollashtiradigan o‘simlik freymi sloti (ildiz, meva, balandlik, tuproq va h.k.) aniqlandi; 2) umumiy sxema ajratildi; 3) INSON maqsad sohasiga ko‘chirish ifodalandi; 4) maqolning baholovchi yo‘nalishi va modalligi belgilandi. So‘ng o‘zbek va ingliz birliklari izomorf (obraz ham, ma’no ham bir xil), qisman izomorf (sxema bir xil, fitonim yoki baho turlicha) va lakunar (ikkinchi tilda muqobili yo‘q) turlarga ajratildi. Farqlarni izohlashda V. N. Teliya talqinidagi madaniy ustanovka, ya’ni hayotiy amaliyot uchun ko‘rsatma vazifasini bajaruvchi mental namuna tushunchasidan foydalanildi [Телия, 1999: 18].

O‘SIMLIK manba sohasi freym, ya’ni ikkala til sohiblari uchun umumiy bo‘lgan o‘simliklar haqidagi kundalik bilimlarning tuzilmali majmuyi sifatida taqdim etildi. Uning asosiy slotlari quyidagilar: o‘simlikning kelib chiqishi (urug‘, ildiz, nasl); o‘sishi (yosh novda, nihol, egri yoki to‘g‘ri tana); qismlari (shox, barg, gul, tikan, meva, mag‘iz); xossalari (balandlik, mustahkamlik yoki egiluvchanlik, shirinlik yoki achchiqlik, butunlik yoki chiriganlik); joylashuvi (tuproq, bog‘, dala, boshqa o‘simlikning soyasi) va hayot sikli (ekish, pishish, hosil, so‘lish). Biologik bilimlardan tashqari, freym dehqon va bog‘bonning amaliy bilimlarini ham qamrab oladi: o‘simlik ekiladi, payvand qilinadi, butaladi, ko‘chiriladi, o‘toq qilinadi va hosili yig‘iladi. Maqollar ushbu slotlardan birini yoki bir nechtasini tanlab, ko‘chirish asosi sifatida foydalanadi. Bunday tasvir ikki tilni qiyoslashni aniqroq qiladi, chunki farq faollashgan slotdami, uni to‘ldirgan fitonimdami yoki unga berilgan bahodami ekanini ko‘rish imkonini beradi.

Birinchi model – KELIB CHIQISH – ILDIZ, FARZAND – MEVA – ikkala tilda ham eng ko‘p uchraydi. Ingliz tilidagi *The apple never falls far from the tree* (‘olma daraxtdan uzoqqa tushmaydi’) va o‘zbek tilidagi *Olmaning tagiga olma tushadi* maqollari to‘liq izomorfdir: daraxt ota-onaga, meva farzandga, mevaning yaqin joyga tushishi esa fe’l-atvorning irsiy o‘tishiga ko‘chiriladi. Ayni sxema *Plant the crab tree where you will, it will never bear pippins* (‘yovvoyi olmani qayerga ekma, u baribir asl olma bermaydi’) hamda *Arpa ekkan arpa olar, bug‘doy ekkan bug‘doy olar* maqollarida ham faollashadi. Ingliz maqoli yomon naslni joy almashtirish bilan tuzatib bo‘lmasligini ta’kidlasa, o‘zbek maqoli bu g‘oyani har qanday sabab va uning tabiiy natijasiga umumlashtiradi. Ingliz tilida Yevropa bog‘ining mevali daraxtlari (olma, yovvoyi olma), o‘zbek tilida esa

Markaziy Osiyo o‘troq dehqonchiligining asosi bo‘lgan g‘alla ekinlari afzal ko‘rilishi xarakterlidir.

O‘zbek tili bu modelni uchinchi avlodgacha kengaytiradi. *Danagidan mag‘zi shirin* maqolida mevaning danagi farzandga, uning ichidagi mag‘iz esa nevaraga ko‘chirilgan bo‘lib, maqol bobo va buvilarning nevaralarni o‘z farzandlaridan ham ortiqroq sevishini izohlaydi [Дехканова, 2022: 12]. Ingliz materialida bunday ko‘chirish uchramadi, shu bois ushbu birlik o‘zbek madaniyatida katta oila qadriyatining yuksakligini aks ettiruvchi lakuna hisoblanadi. Ingliz tilida esa *Every bean has its black* (‘har bir loviyaning qora dog‘i bor’) maqoli mavjud bo‘lib, undagi qora dog‘ har qanday oila yoki shaxsdagi muqarrar nuqsonni ifodalaydi. Model ikki xalq ham qarindoshlikni organik davomiylik sifatida tasavvur qilishini, biroq maqollarda kodlangan nasl zanjirining chuqurligi turlicha ekanini ko‘rsatadi.

Ikkinchi model – TARBIYA – YOSH NIHOLGA SHAKL BERISH – yosh va egiluvchan novdani bolaga, bog‘bon mehnatini esa tarbiyaga ko‘chiradi. *As the twig is bent, so is the tree inclined* (‘novda qanday egilsa, daraxt ham shunday o‘sadi’) va *Soon crooks the tree that good gambrel would be* maqollarida novdaning egiluvchanligi bolalikning ta’sirchanligiga, daraxtning yakuniy shakli esa shakllangan shaxsga mos keladi. O‘zbek tilidagi *Egri bitgan daraxt to‘g‘ri o‘smas* maqoli qisman izomorf bo‘lib [Alixasanova, 2025: 19], egri daraxt obrazi umumiy bo‘lsa-da, ssenariyning boshqa bosqichini profillaydi. Ingliz maqollarida novdani egayotgan agens oldingi planga chiqadi va o‘z vaqtida aralashish tavsiya etiladi; o‘zbek maqolida esa qaytarib bo‘lmaydigan natija ta’kidlanib, u ogohlantirish yoki tuzatib bo‘lmas kishi haqidagi xulosa vazifasini bajaradi. Ingliz tilida ham *A crooked tree will never straighten its branches* shaklidagi qaytarilmaslik g‘oyasi bor, ammo ingliz materialida pedagogik, agensga yo‘naltirilgan variant ustunlik qiladi.

Uchinchi model – AXLOQIY FAZILAT – O‘SIMLIK SIFATI – freymning bir necha sloti orqali voqelanadi. Meva sloti amalga ko‘chiriladi: Matto Injiliga borib taqaluvchi *A tree is known by its fruit* (‘daraxt mevasidan tanilur’) va o‘zbek tilidagi *Daraxt mevasidan, odam so‘zidan* maqollari ko‘rinib turgan mahsulotni ichki qadr mezoni deb biladi. Ammo aynan shu yerda muhim kognitiv farq namoyon bo‘ladi. Ingliz tilidagi *Deeds are fruits, words are but leaves* (‘amallar – meva, so‘zlar esa shunchaki barg‘) maqolida nutq o‘simlikning ko‘zga tashlanadigan, lekin foydasiz qismi – bargga ko‘chirilgan, *Beauty may have fair leaves, yet bitter fruit* (‘go‘zallikning bargi chiroyli, mevasi esa achchiq bo‘lishi

mumkin’) maqolida ham barg aldamchi tashqi ko‘rinishni bildiradi. O‘zbek maqolida esa so‘zning o‘zi insonni baholashga asos bo‘luvchi “meva” sanaladi. Demak, ingliz paremiologiyasi so‘zni amalga qarama-qarshi qo‘ysa, o‘zbek paremiologiyasi so‘zni amal sifatida qabul qiladi. Bu o‘zbek madaniyatida aytilgan so‘z, va’da va notiqlikning yuksak maqomiga mos keladi.

Tashqi ko‘rinish va mohiyat qarama-qarshiligi ingliz tilida olma obrazi orqali yanada rivojlantiriladi: *Good-looking apples are sometimes sour* (‘chiroyli olma ba’zan nordon bo‘ladi’) va *A prize apple can have a worm inside* (‘eng sara olmaning ichida ham qurt bo‘lishi mumkin’) maqollari mevaning jozibali sirtini xushmuomala tashqi qiyofaga, ta’mi yoki o‘zagini esa haqiqiy xarakterga ko‘chirib, zohirga ishonmaslikka undaydi. O‘zbek tilidagi *Daraxtning husni – bargi bilan mevasi* maqoli bu jihatdan ibratlidir [Alixasanova, 2025: 19]. Unda barg mevaga qarshi qo‘yilmaydi, balki daraxt qadrining qonuniy qismi sifatida uning yonida turadi. Shunday qilib, tashqi ko‘rinish va ichki samaradorlik ziddiyatli emas, balki bir-birini to‘ldiruvchi sifatida talqin etiladi. Bu yuqorida qayd etilgan tendensiyani tasdiqlaydi: ingliz modellari insondagi zohir va botinni ajratib, qarama-qarshi qo‘yishga moyil bo‘lsa, o‘zbek modellari ularni yagona ijobiy obrazga birlashtiradi.

Chirish sloti axloqiy buzuqlik va uning yuqumliligiga ko‘chiriladi. *One rotten apple spoils the whole barrel* (‘bitta chirigan olma butun bochkani buzadi’) va *The rotten apple injures its neighbours* (‘chirigan olma qo‘shnilariga zarar yetkazadi’) maqollari yomon odamni jamoa uchun yuqumli manba sifatida tasavvur qiladi. O‘zbek tilidagi *Muloyim daraxtni qurt yeydi* maqoli ham shu slotni faollashtiradi, ammo diqqatni zararli shaxsdan zaif shaxsga ko‘chiradi: zaiflik va haddan ortiq yumshoqlik zararni o‘ziga tortadi [Дехканова, 2022: 17]. Ingliz maqollari jamoani shaxsdan himoya qilsa, o‘zbek maqoli shaxsni qat’iyatli bo‘lishga chorlaydi. Begona o‘tlar ham ana shunday salbiy kategoriyani hosil qiladi: *Ill weeds grow apace* (‘yomon o‘t tez o‘sadi’) va *A man of words and not of deeds is like a garden full of weeds* (‘so‘zi bor-u amali yo‘q odam begona o‘t bosgan bog‘ga o‘xshaydi’) maqollari befoyda o‘simlikni befoyda odamga ko‘chiradi. O‘zbek tilidagi *Gul bo‘lib tug‘ilib, sassiq alaf bo‘lib yashama* maqolida esa gul va alaf bir shaxsning ideal va tubanlashgan holatlari sifatida zidlanadi. Bu turkiy paremiyalarda gul va mevali daraxtlar insonga ijobiy, o‘t-o‘lan va to‘nka esa salbiy baho berishi haqidagi kuzatishga mos keladi [Salimova, 2023: 20].

To‘rtinchi model – IJTIMOIY MAVQE – BALANDLIK – o‘simlik freymini YUQORI MAVQE – TEPADA orientatsion metaforasi bilan birlashtiradi. Ingliz tili bu jihatdan ayniqsa boy: *A great tree hath a great fall* (‘katta daraxtning qulashi ham katta’), *The highest branch is not the safest roost* (‘eng baland shox eng xavfsiz qo‘nim emas’) va *Beware of an oak, it draws the stroke* (‘emandan ehtiyot bo‘l, chaqmoq uni uradi’) maqollarida daraxt balandligi mansab va hokimiyatga, shamol, chaqmoq yoki qulash xavfi esa yuqori lavozim xatarlariga ko‘chiriladi. O‘zbek tilidagi *Daraxt tagida daraxt ko‘karmas* [Дехканова, 2022: 13] va ingliz tilidagi *Great trees keep down little ones* (‘katta daraxtlar kichiklarini o‘sishga qo‘ymaydi’) maqollari to‘liq izomorfdir: katta daraxt soyasi qudratli shaxsning quyidagilarga bosimini ifodalaydi. Har ikki til ulug‘lik va qudratga ehtiyotkorlik bilan qaraydi, biroq ingliz maqollari ulug‘larning zaifligiga, o‘zbek maqoli esa kichiklarning taqdiriga e’tibor qaratadi.

Mazkur model materialdagi eng yorqin aksiologik tafovutlardan birini ham ochib beradi. Ingliz tilidagi *Oaks may fall when reeds stand the storm* (‘bo‘ronda eman qulashi mumkin, qamish esa bardosh beradi’) maqolida qattiq eman mag‘rur, murosasiz shaxsga, qamish esa egiluvchan shaxsga ko‘chirilib, egiluvchanlik omon qolish sharti sifatida ijobiy baholanadi. O‘zbek tilidagi *Qayin daraxtning egilgani – singani, er yigit uyalgani – o‘lgani* maqolida ham egilmaydigan daraxt obrazi qo‘llangan, biroq bu yerda egilmaslik or-nomus va qadr-qimmatga ko‘chirilib, ijobiy baholanadi [Alixasanova, 2025: 19]. Shunday qilib, manba sohasining ayni bir xossasi ikki tilda qarama-qarshi baho oladi: ingliz tilida amaliy moslashuvchanlik, o‘zbek tilida esa murosasiz or-nomus qadrlanadi.

Beshinchi model – VATAN – TUPROQ – o‘simlik ildiz otgan joyni insonning ona yurti va ijtimoiy muhitiga ko‘chiradi. O‘zbek tilidagi *Daraxt bir joyda ko‘karadi* maqoli tasdiq shaklidagi hukm bo‘lib, o‘zbek lisoniy ongida vatanparvarlik, tug‘ilgan yurtga sadoqat va barqarorlik qadriyati bilan bog‘lanadi. Ingliz materiali esa ayni slotni taqiq va ogohlantirishlar orqali faollashtiradi: *Plants too often removed will not thrive* (‘tez-tez ko‘chirilgan o‘simlik rivojlanmaydi’), *A tree often transplanted is never loaded with fruit* (‘ko‘p ko‘chirilgan daraxt hech qachon mo‘l hosil bermaydi’), *Remove an old tree, and it will wither to death* (‘keksa daraxtni ko‘chirsang, qurib qoladi’). Kognitiv mazmun umumiy, ammo modallik farqli: o‘zbek maqoli me’yorni tasdiqlaydi, ingliz maqollari esa uni buzishning salbiy oqibatlarini tasvirlaydi. Ingliz tili ijtimoiy muhitni ham tuproq sifatida tasavvur qiladi: *Noble plants suit not a*

stubborn soil (‘nozik o‘simlik qaysar tuproqqa mos kelmaydi’) maqolida tuproq sifati iste’dodning rivojlanish sharoitini bildiradi.

Oltinchi model – INSON HAYOTI – O‘SIMLIKNING HAYOT SIKLI – ekish, o‘sish, gullash, meva berish va so‘lish jarayonlarini inson umrining bosqichlariga hamda amal va uning oqibati o‘rtasidagi munosabatga ko‘chiradi. Umuminsoniy *You reap what you sow* maqoli va uning o‘zbekcha muqobili *Nima eksang, shuni o‘rasan* izomorfdir. Ssenariyning vaqt jihati ingliz tilida *Great oaks from little acorns grow* (‘ulkan eman kichkina qubbadan o‘sib chiqadi’) va *An oak is not felled at one chop* (‘eman bir zarbda qulamaydi’), o‘zbek tilida esa *Sabr qilsang, g‘o‘radan halvo bitar* maqollarida ifodalangan. Oxirgi maqol milliy o‘ziga xosdir: uzumning pishishi an’anaviy shirinlik – halvo obrazi bilan qo‘shilib, o‘zbek madaniyatida uzumchilik va oshxona kodining ahamiyatini aks ettiradi. O‘sishning ijtimoiy jihati *Uzum uzumni ko‘rib ola bo‘ladi* maqolida namoyon bo‘ladi: unda pishish davraning ta’siriga ko‘chiriladi. Ingliz tilida bu g‘oya fitonimsiz ifodalanadi (*A man is known by the company he keeps* – ‘odam do‘stiga qarab tanilur’), shu bois o‘zbek maqoli fitonimik lakuna hisoblanadi.

Mazkur model doirasida ingliz tili ekish jarayonini umuman axloqiy xatti-harakatga ham ko‘chiradi. *Kindnesses, like grain, increase by sowing* (‘yaxshilik ham don kabi ekilganda ko‘payadi’) va *Good seed makes a good crop* (‘yaxshi urug‘dan yaxshi hosil’) maqollarida urug‘ ezgu ishga, hosil esa uning qaytimiga ko‘chirilib, dehqonchilik sikli axloqiy o‘zaro bog‘liqlik modeliga aylanadi. Don bilan qiyoslash muhim: don saqlanganda emas, ekilganda ko‘payadi, maqol esa bu paradoksni saxovatga ko‘chiradi. Ssenariyning teskari tomoni *Sow the wind, and reap the whirlwind* (‘shamol eksang, bo‘ron o‘rasan’) maqolida ifodalangan bo‘lib, unda hosil ekilgan yomonlikdan beqiyos katta. O‘zbek materialida esa amal va oqibat munosabati odatda “arpaga arpa, bug‘doyga bug‘doy” tarzidagi qat’iy muvofiqlik shaklida beriladi va urg‘u natijaning ko‘payishiga emas, balki uning adolatliligiga tushadi.

Gullash va so‘lish bu modelning estetik qismini tashkil etadi. Ingliz tilidagi *The fairest rose is at last withered* (‘eng go‘zal atirgul ham oxiri so‘ladi’), *Beauty is but a blossom* (‘go‘zallik – bir gul, xolos’) hamda Ishayo kitobidan olingan *All flesh is grass* (‘har bir jon – o‘t’) maqollari gulning qisqa umrini go‘zallik va inson hayotining o‘tkinchiligiga ko‘chiradi; bu mavzu xristianlikdagi dunyo foniyligi g‘oyasiga borib taqaladi. *Every rose has its thorn* va o‘zbek tilidagi *Gul tikansiz bo‘lmaydi* maqollari izomorf bo‘lib, tikanni go‘zallik va baxtga hamroh bo‘ladigan muqarrar azobga ko‘chiradi. Biroq o‘zbek tilida gul avvalo farzand

yoki suyukli insonga ko‘chiriladi va ijobiy baholanadi: *Farzand – oilaning ham guli, ham bulbuli*. *Tikandan gul bitar, guldan tikan bitar* maqoli esa nasl modeliga qaytib, yomon ota-onadan yaxshi farzand, yaxshisidan esa yomon farzand tug‘ilishi mumkinligini ta’kidlaydi [Дехканова, 2022: 14]. Nan Yanxua bu g‘oyani xitoy va koreys materialida lakunar deb topgan [Нань Яньхуа, 2022: 15].

Tahlil natijalari 1-jadvalda umumlashtirildi.

Kognitiv model	**Ingliz tilidagi misollar**	**O‘zbek tilidagi misollar**	**Muvofiqlik turi**
KELIB CHIQISH – ILDIZ, FARZAND – MEVA	*The apple never falls far from the tree; Every bean has its black*	*Olmaning tagiga olma tushadi; Danagidan mag‘zi shirin*	Izomorf; nevara haqidagi o‘zbek maqoli ingliz tilida lakuna
TARBIYA – YOSH NIHOLGA SHAKL BERISH	*As the twig is bent, so is the tree inclined*	*Egri bitgan daraxt to‘g‘ri o‘smas*	Qisman izomorf (agens – natija)
AXLOQIY FAZILAT – O‘SIMLIK SIFATI	*A tree is known by its fruit; Deeds are fruits, words are but leaves; One rotten apple spoils the whole barrel*	*Daraxt mevasidan, odam so‘zidan; Muloyim daraxtni qurt yeydi*	Qisman izomorf (so‘z – barg / so‘z – meva)
IJTIMOIY MAVQE – BALANDLIK	*Great trees keep down little ones; Oaks may fall when reeds stand the storm*	*Daraxt tagida daraxt ko‘karmas; Qayin daraxtning egilgani – singani…*	Obraz izomorf, egilishga baho qarama-qarshi
VATAN – TUPROQ	*Plants too often removed will not thrive*	*Daraxt bir joyda ko‘karadi*	Mazmun izomorf, modallik farqli
INSON HAYOTI –	*You reap what you sow; The fairest rose is at last withered;*	*Nima eksang, shuni o‘rasan; Sabr qilsang, g‘o‘radan*	Asosi izomorf;

Kognitiv model	Ingliz tilidagi misollar	O‘zbek tilidagi misollar	Muvofiqlik turi
O‘SIMLIKNING HAYOT SIKLI	*Every rose has its thorn*	*halvo bitar; Gul tikansiz bo‘lmaydi*	obrazlar milliy o‘ziga xos

1-jadval. O‘zbek va ingliz fitonimik maqollarida INSON konseptining kognitiv metaforik modellari

Qiyosiy tahlil bir qator umumlashmalar chiqarish imkonini beradi. Birinchidan, olti modelning barchasi ikkala tilda ham mavjud. Bu insonni o‘simlik orqali konseptuallashtirish umuminsoniy tana va dehqonchilik tajribasiga hamda Mavjudotlarning Buyuk Zanjiri mantiqiga tayanishini tasdiqlaydi: o‘simliklarning kuzatiladigan hayoti inson xarakteri va taqdiridagi kamroq kuzatiladigan jarayonlarni anglashga yordam beradi. Ikkinchidan, to‘liq izomorfizm asosan maqol hamma joyda bir xil bo‘lgan biologik qonuniyatga (meva daraxt yaqiniga tushadi, hosil urug‘ga mos keladi, atirgulning tikani bor) tayangan yoki umumiy manba – avvalo Injil Yevropa paremiologik fondini shakllantirgan hollarda kuzatiladi. Uchinchidan, milliy o‘ziga xoslik uch sathda namoyon bo‘ladi. Fitonim sathida ingliz tili Shimoliy Yevropa landshafti va bog‘ining o‘simliklari – eman, atirgul, olma va loviyani, o‘zbek tili esa uzum, g‘alla ekinlari, umuman daraxt va umuman gulni afzal ko‘radi; bu Markaziy Osiyoning voha dehqonchiligini aks ettiradi. Baho sathida manbaning ayni bir xossasi qarama-qarshi baholanishi mumkin, buni egiluvchan va egilmas daraxt misoli ko‘rsatdi. Modallik sathida ingliz tili ko‘proq ogohlantirish, taqiq va salbiy oqibat bayonidan, o‘zbek tili esa ko‘proq tasdiq shaklidagi me’yor va qadriyat hukmlaridan foydalanadi.

Maqollarning shakliy tuzilishi ham kognitiv modellarni quvvatlaydi. Ko‘plab birliklar ikki qismli parallel qurilma sifatida tuzilgan bo‘lib, unda o‘simlik qismi va inson qismi ochiq yonma-yon qo‘yiladi: *Daraxt mevasidan, odam so‘zidan* yoki *Qayin daraxtning egilgani – singani, er yigit uyalgani – o‘lgani*. Bunday maqollarda ko‘chirishning o‘zi sintaksisda ko‘rinib turadi: birinchi qism manba vaziyatini beradi, ikkinchi qism esa maqsadni nomlaydi. Ingliz maqollari esa ko‘pincha maqsad sohasini yashirin qoldiradi (*The apple never falls far from the tree*, *Ill weeds grow apace*), shu sababli tinglovchi uni UMUMIY – XUSUSIY ORQALI mexanizmi yordamida tiklashi lozim. O. K. Dehqonova ham fitonimning leksik takrori o‘zbek va tojik maqollarida ingliz maqollariga nisbatan ancha ko‘p uchrashini qayd etadi [Дехканова, 2022: 14]; masalan, *Arpa ekkan arpa olar, bug‘doy ekkan bug‘doy olar*. Bunday takror sabab

va natija o‘rtasidagi muvofiqlikni kuchaytirib, o‘zbek birliklarida tenglik sxemasini yanada bo‘rttiradi.

Obrazlarning manbalari ham farqlanadi. Insonga oid ingliz fitonimik maqollarining salmoqli qismi Injilga borib taqaladi yoki u orqali mustahkamlangan: *A tree is known by its fruit* Matto Injiliga, *All flesh is grass* Ishayo kitobiga, *As you sow, so shall you reap* esa Galatiyaliklarga maktubga hamohang. Bu birliklar ingliz modellariga amalga qarab hukm qilish va dunyoviy hayotning o‘tkinchiligi haqidagi xristian mavzularini olib kiradi. O‘zbek tilida gul obrazi ko‘p jihatdan mumtoz she’riyat an’anasi bilan shakllangan bo‘lib, unda gul va bulbul juftligi ma’shuqa va oshiqni, tasavvufiy talqinda esa ilohiy jamol va unga intiluvchi ruhni ramziy ifodalaydi [Muqimova, 2023: 13]. Mazkur an’ana o‘zbek maqollarida gulning ko‘pincha suyukli inson yoki farzand bilan bog‘lanib, ijobiy baholanishini izohlaydi; ingliz tilidagi atirgul esa go‘zallik ramzi bo‘lish bilan birga ko‘proq o‘tkinchilik va yashirin xavf bilan bog‘lanadi.

Ushbu farqlar ikki jamiyatning yetakchi madaniy ustanovkalariga mos keladi. Ingliz maqollari shaxsiy mas’uliyat, ehtiyotkorlik va qudratlilarning zaifligini oldingi planga chiqarsa, o‘zbek maqollari avlodlararo qarindoshlik, vatanga sadoqat, or-nomus va aytilgan so‘z qadrini birinchi o‘ringa qo‘yadi. Tarjima va madaniyatlararo muloqot uchun bu shakliy jihatdan muqobil bo‘lgan fitonimik maqol ham turlicha baholovchi yuk tashishi mumkinligini, shu sababli tarjimon faqat obrazni emas, kognitiv model va uning bahosini ham qiyoslashi lozimligini anglatadi.

Amaliy oqibatlarni bir necha misolda ko‘rsatish mumkin. *Olmaning tagiga olma tushadi* maqolini *The apple never falls far from the tree* orqali yo‘qotishsiz berish mumkin, chunki obraz, model va baho mos keladi. *Daraxt mevasidan, odam so‘zidan* maqolini esa *A tree is known by its fruit* bilan oddiygina almashtirib bo‘lmaydi: ingliz maqoli insonni so‘ziga emas, amaliga qarab baholashni nazarda tutadi, o‘zbek maqoli esa so‘zni insonning asosiy mahsuli sifatida taqdim etadi. Bu holda qisqa izoh bilan berilgan so‘zma-so‘z tarjima maqbulroqdir. Shuningdek, ingliz tilidagi *Oaks may fall when reeds stand the storm* maqolini egilgandan ko‘ra sinishni afzal ko‘radigan qayin haqidagi o‘zbek maqoliga muqobil sifatida qo‘llab bo‘lmaydi, chunki obraz umumiy bo‘lsa-da, ular qarama-qarshi xatti-harakatni tavsiya etadi. *Danagidan mag‘zi shirin* yoki *Sabr qilsang, g‘o‘radan halvo bitar* kabi boshqa tilda lakunar birliklar tavsifiy tarjima yoki fitonimsiz funksional muqobilni talab qiladi. Kognitiv modelni hisobga olish tarjimonga o‘xshash obrazli maqollar orasida ayniqsa xavfli bo‘lgan

soxta muqobillardan qochish imkonini beradi. Bu esa o‘zbek maqollarini xorijiy o‘quvchiga to‘g‘ri yetkazish va o‘zbek tili hamda madaniyatini xalqaro miqyosda targ‘ib etishning muhim sharti hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, o‘zbek va ingliz fitonimik maqollari insonni o‘simlik freymiga asoslangan umumiy kognitiv metaforik modellar tizimi orqali konseptuallashtiradi: KELIB CHIQISH – ILDIZ, FARZAND – MEVA; TARBIYA – YOSH NIHOLGA SHAKL BERISH; AXLOQIY FAZILAT – O‘SIMLIK SIFATI; IJTIMOIY MAVQE – BALANDLIK; VATAN – TUPROQ; INSON HAYOTI – O‘SIMLIKNING HAYOT SIKLI. Umumiy modellar fitonimik metaforaning tajribaviy asosga egaligidan dalolat bersa, o‘simliklar tanlovi, manbaning ayni bir xossasiga berilgan baho va maqollarning modalligi o‘zbek va ingliz olam manzaralarining milliy o‘ziga xos jihatlarini ochib beradi. Maqolada taklif etilgan freym asosidagi yondashuv maqollarni faqat obrazlari bo‘yicha emas, balki ular kodlagan bilim tuzilmasi bo‘yicha ham qiyoslash imkonini beradi. O‘zbek maqollarining bunday tahlili o‘zbek paremiologiyasining kognitiv boyligini jahon tilshunosligi tilida taqdim etib, o‘zbek tilining global ilmiy makondagi nufuzini oshirishga xizmat qiladi. Kelgusida tahlilni fitonimik maqollarning vaqt, mehnat va jamiyat kabi boshqa maqsad sohalariga kengaytirish hamda har bir modelning ikki tildagi zichligini miqdoriy usullar bilan o‘lchash istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi.

ADABIYOTLAR

1. Alixasanova Z. F. Olam floristik manzarasining qiyosiy-chog‘ishtirma jihatdan lingvopragmatik xususiyatlari: filol. fan. bo‘yicha falsafa doktori (PhD) diss. avtoreferati. – Toshkent, 2025.

2. Apperson G. L. English Proverbs and Proverbial Phrases: A Historical Dictionary. – London: J. M. Dent and Sons, 1929.

3. Bohn H. G. A Hand-Book of Proverbs. – London: H. G. Bohn, 1855.

4. Дехканова О. К. Синхронно-типологический анализ системы паремий и фразем с компонентами слов-фитонимов в языках разного грамматического строя (на материале узбекского, таджикского и английского языков): автореф. дис. … канд. филол. наук. – Худжанд, 2022. – 27 с.

5. Kövecses Z. Metaphor: A Practical Introduction. 2nd ed. – New York: Oxford University Press, 2010.

6. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago: University of Chicago Press, 1980.

7. Lakoff G., Turner M. More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor. – Chicago: University of Chicago Press, 1989.

8. Mieder W. Proverbs: A Handbook. – Westport, CT: Greenwood Press, 2004.

9. Mirzayev T., Musoqulov A., Sarimsoqov B. O‘zbek xalq maqollari. – Toshkent: Sharq, 2005. – 508 b.

10. Muqimova G. R. Fitomorf metaforalarning lingvopoetik, lingvokulturologik xususiyatlari va leksikografik talqini: filol. fan. bo‘yicha falsafa doktori (PhD) diss. avtoreferati. – Buxoro, 2023.

11. Нань Яньхуа. Лингвокультурологическое описание паремий русского языка с компонентом-фитонимом на фоне китайского и корейского языков: автореф. дис. … канд. филол. наук. – Санкт-Петербург, 2022. – 23 с.

12. Salimova Z. R. Turk va o‘zbek tillarida inson obrazining zoomorf hamda fitomorf komparativ birliklarda ifodalanishi: filol. fan. bo‘yicha falsafa doktori (PhD) diss. avtoreferati. – Toshkent, 2023.

13. Speake J. (ed.) The Oxford Dictionary of Proverbs. 6th ed. – Oxford: Oxford University Press, 2015.

14. Телия В. Н. Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры // Фразеология в контексте культуры. – М.: Языки русской культуры, 1999. – С. 13–24.

MUNDARIJA

KIRISH SO‘ZI		
Sirojiddinov Sh.S.	O‘zbek tilining xalqaro nufuzini oshirish zarurati	**6**
I. O‘ZBEK TILINING JAHON TILLARI TIZIMIDAGI O‘RNI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI		
Xolmanova Z.	O‘zbek tilining jahon tillari tizimidagi mavqeyini belgilashda lingvodidaktikaning o‘rni	**9**
Abdushukurov B.	Alisher Navoiy asarlaridagi qadimgi turkiy fe’llar semantikasi	**16**
Xudoyberdiyev J.	Mahmud Koshg‘ariy – singarmonizmning birinchi nazariyotchisi va ovrupolik olimlarning singarmonizm haqidagi xato qarashlari	**30**
Abdurahmanova M.	Alisher Navoiy merosi psixolingvistik talqinda	**45**
Xolmurodova M.	“Nasoyim ul-muhabbat” asaridagi tabobatga doir ayrim arabcha so‘zlar	**51**
O‘razova I.	Ot frazemalarning grammatik funksiyasi (Alisher Navoiy “Xamsa”sidagi frazemalar misolida)	**56**
Maxkamova D.	O‘zbek tili axborot-kommunikatsiya texnologiyalari	**60**

	terminologiyasi taraqqiyoti va tadqiqi	
Oripova M.	Sinestezik metaforalarda sezgilar interperatsiyasi	**66**
Muratova N.	Tilak va tabrik nutqiy aktlarida kommunikativ taktikaning tanlanish xususiyatlari	**72**
Abdullayeva G.	Folklor diskursida o‘xshatishlarning semantik-struktur va kognitiv tahlili	**78**
Xayrullayeva R.	Kichraytirish-erkalash shakllarining pragmatik ifodalanishi	**86**
Jumaniyozova Ch.	Sifat so‘z turkumida obyektiv va subyektiv belgilarning ifodalanishi	**90**
Abduvaliyeva K.	“Shajarayi turk” asaridagi ba’zi urug‘ nomlarining etnotoponim sifatidagi tahlili	**95**
Mullaboyeva Sh.	O‘zbek tilida o‘xshatishlar asosida estetik bahoning ifodalanishi	**107**
Mamadoliyeva M.	Graduallik kategoriyasining lingvistik tabiati va uning turdosh hodisalar bilan munosabati (Xayriddin Sultonov va Iqbol Mirzo asarlari misolida)	**115**
Mamarasulova M.	O‘zbek tili fonosemantik tahlilining fonologik asoslari	**130**
Siddiqova N.	O‘zbek xalq maqollaridagi eskirgan leksika: tarkibi,	**132**

	variantlanishi va lingvopoetik vazifalari	
Yusupova A.	Konseptlarning metaforik ifodalanishi va tahlil shakllari	**144**
O‘ralova N.	O‘zbek tilshunosligida parsellyatsiya hodisasi, uning sintaktik tavsifi va ega-kesim munosabatidagi o‘rni	**150**
Maxmudova M.	Kelishik kategoriyasining o‘rganilish tarixiga doir ayrim mulohazalar	**158**
Nurmatova S.	O‘zbek tilida rang ifodalovchi birliklarning lingvokognitiv strukturasi va konseptualizatsiya masalalari	**168**
Keldiyorova Z.	O‘zbek tilidagi shikoyat matnlarida nutqiy aktlarning ifodalanishi	**174**
Aliqulova Z.	Toponimlarning axborotni saqlash va uzatish xususiyatlari	**178**
Jurayeva Sh.	Hurmat kategoriyasining lisoniy birliklar bilan ifodalanishi	**183**
Karimova U.	Kultegin bitiktoshidagi xarakter-xususiyat bildiruvchi sifatlar tahlili	**188**
II. O‘ZBEK TILINI XALQARO MAYDONDA TARG‘IB QILISH STRATEGIYALARI		
Shamsiyeva M.	Peyzaj matnlari orqali turizmni rivojlantirish istiqbollari	**194**

Jo‘rayeva M.	Matnni tushunishda asar sarlavhasining ahamiyati	**201**
III. GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY TIL VA MADANIYATNI SAQLASH MASALALARI		
Ashirboyev S.	Adstrat sharoitidagi turkiy shevalarning o‘zaro ta’siri masalasi	**205**
Farhad Rahimi	Yakşı/ ĥoş, yap/ lap, ķop/ köp/ ĥob, appaķ/ pāk kelimeleri üzerine On the words yakşı/ ĥoş, yap/ lap, ķop/ köp/ ĥob, appaķ/ pāk	**210**
Xakimova M.	O‘zbek tilidagi metaforik konseptuallashtirishning milliy xususiyatlari	**232**
Abbozov O.	So‘x toponimlarining lingvomadaniy xususiyatlari	**238**
Komilova G.	O‘zbek tilida qadriyatlar tipologiyasining lingvistik verbalizatsiyasi	**245**
Xomidova M.	Zamonaviy o‘zbek badiiy matnlarida ertak elementlarining intertekstual xususiyatlari	**253**
Həsənzadə Səmra	Qrammatik metaforun türk dillərində reallaşması (özbək dilinin materiallari əsasinda)	**261**
Davronova Z.	Antroponimik freymlarda registrdan og‘ish fenomini (Cho‘lponning “Kecha va kunduz” romani misolida)	**272**

Tursinbayeva Sh.	Badiiy matnda onomastik birliklarning lingvomadaniy imkoniyatlari	**276**
Bekmuradova I.	O‘zbek tilidagi ijobiy fe’l-atvor leksemalarining semantik tasnifi	**283**
Imomova I.	Fitratning dramatik asarlarida maqollarning qo‘llanilishi va funksional-semantik xususiyatlari	**291**
Turgunboeva D.	Globallashuv sharoitida o‘zbek va ingliz lingvomadaniyatida miqdoriy me’yor	**297**
Amrullayeva M.	O‘zbek tilida inson xarakterini ifodalovchi frazemalarning semantik mikromaydonlari	**305**
Abdug‘afurova A.	Lingvomadaniy kodlarning poetik faollashuvi: Faxriyor va Ulug‘bek Hamdam she’riyati qiyosida	**312**
Muzaffarova Z.	Badiiy matnda qo‘llangan metaftonimik birliklarning kognitiv xususiyatlari	**322**
Jumayeva M.	Son komponentli lug‘aviy birliklarning lingvokulturologik tahlili	**327**
Xolmo‘minova H.	Frazemalarning lingvomadaniy tahlili	**333**
IV. O‘ZBEK TILINI O‘QITISHNING ZAMONAVIY METODLARI VA XORIJIY TAJRIBA		

Xusanova N.	Raqamli ta’lim muhitida o‘qish savodxonligi transformatsiyasi vositasida boshlang‘ich o‘quvchilarning kreativligini shakllantirish	**337**
Mamirova X.	Bolalarda ko‘p ma’noli so‘zlarni o‘zlashtirishning psixolingvistik mexanizmlari va til ta’limiga ta’siri	**344**
Arolova N.	Maktabgacha yoshdagi o‘zbek bolalari nutqida sintaktik tejamkorlik	**351**
Mirnosirova D.	Nutqiy ijod haqidagi nazariy qarashlar talqini	**356**
Nurboboyeva R.	Erta yoshdagi bolalar ta’limida adabiyotning tutgan o‘rni	**363**
Keldiboyeva M.	O‘zbek tili omonimlarini o‘zlashtirishda kontekst va assotsiatsiyaning psixolingvistik roli	**369**
V. TARJIMA VA LINGVOMADANIY ALOQALAR: XALQARO HAMKORLIKNING MUHIM OMILI SIFATIDA		
Mustafa Said Arslan	Türkiye türkçesi ve özbek türkçesi arasindaki yakinliğin öğretimdeki yansimalari: özbek türkçesi öğretiminde karşilaşilan sorunlar ve öneriler	**378**
Kalanova D.	O‘.Hoshimov “Dunyoning ishlari” asarining koreyscha tarjimasida milliy-madaniy realiyalarning berilishi	**389**

Muhammadiyeva D.	Ko‘p tilli parallel korpusning tarjima birliklarini qiyosiy o‘rganishdagi imkoniyatlari	**400**
Abbasova Ş.	Özbek Yazı Dili ve Azerbaycan Türkçesi'nin Ağızlarında Akrabalık Terimleri	**411**
Qarshiyev K.	Badiiy tarjimaning adabiy-estetik tafakkur evolyutsiyasiga ta’siri (Jamol Kamolning tarjimonlik faoliyati misolida)	**418**
Rahimova Z.	Parallel korpuslarning tarjimashunoslik va qiyosiy tilshunoslikdagi ilmiy ahamiyati	**428**
Bozorova S.	Rus tilidagi ayrim gippologik birliklar tadqiqiga doir	**433**
Axmedova N.	O‘zbek va ingliz tillarida ruhiy holat birliklarining semantik farqlari va kontekstual tarjimasi	**442**
Davlatova R.	Sun’iy intellekt asrida inson nutqi, tilni idrok etish va psixolingvistik jarayonlar	**448**
Turdiyeva R.	Ingliz, qoraqalpoq va o‘zbek tillaridagi maqollarda zoonimlarning lingvokognitiv tahlili (“bo‘ri” misolida)	**462**
Ataniyazova S.	O‘zbek va ingliz tillarida mayl, zamon va modallikning muloqot xulqidagi funksional-uslubiy imkoniyatlari	**466**
Sayfiyeva K.	O‘zbek va ingliz fitonim komponentli maqollarida inson	**472**

	konseptining kognitiv metaforik modellari	
Tillayeva O.	O‘zbek va turk maqollarida erkak konseptining semantik maydoni	**485**
Musurmankova Sh., **Abdullayeva D.**	“Ikki eshik orasi” romanidagi murojaat birliklarining lingvomadaniy xususiyatlari va tarjima muammolari	**495**
Abdullayeva M.	Ingliz va o‘zbek maqollarida nutqiy antonimiyaning lingvokognitiv xususiyatlari	**502**
VI. AXBOROT TEXNOLOGIYALARI VA RAQAMLI MUHITDA O‘ZBEK TILINING RIVOJI		
Abjalova M.	O‘zbek tili multikorpusida aksentologik korpus va uning ahamiyati	**513**
Elova D.	O‘zbek normativ-huquqiy matnlarini lingvo-mantiqiy annotatsiyalash mezonlari	**524**
Kasimova Z.	O‘zbek tili iboralar korpusini yaratishning lingvistik va kompyuter asoslari	**534**
Nurullayeva O.	Barqaror birikmalar resurslari va parallel korpus uchun baza tuzish mezonlari	**542**
Musulmonova K.	Lingvistik ekspertologiyada matn identifikatsiyasi bo’yicha ekspert xulosalarini shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari	**550**

Umarova Sh.	Kollokatsiyalarni korpus asosida aniqlashning nazariy va metodologik asoslari	**556**
Akramdjanova M.	Parallel korpusning madaniyatlararo kommunikatsiyadagi o‘rni	**564**
Buronova R.	Raqamli muhitda o‘zbek tilidagi neologizmlarning shakllanishi	**570**
Shodmonaliyeva Y.	Sentiment tahlilda tasdiq-inkor emojlarining diskursiv va pragmatik funksiyalari	**576**
Rayimjonova M.	Rauf Parfi she’riyatining leksik-statistik xususiyatlari	**591**
VII. XALQARO TA’LIM DASTURLARI VA O‘ZBEK TILI: IMKONIYAT VA ISTIQBOLLAR		
Mirzəli Məleykə	Azərbaycanda özbək dilinin tədrisi: təcrübə və perspektivlər (bakı slavyan universitetinin timsalında)	**595**
Iskandarova G.	O‘zbek tilini ikkinchi til sifatida o‘rganishda so‘z ma’nolarini o‘zlashtirish	**603**
VIII. O‘ZBEK TILI VA DIPLOMATIYA: XALQARO MUNOSABATLARDA TILNING O‘RNI		
Темирова Б., **Темирова М.**	Кыргыз, өзбек тилдери жана алардын адабий-маданий байланыштардагы ролу	**610**

Nazarov Q.	O‘zbek diplomatik diskursida metaforalarning kommunikativ-pragmatik xususiyatlari	**620**
IX. ILMIY TADQIQOTLAR VA LINGVISTIKADA XALQARO HAMKORLIK MASALALARI		
Berdak Yusuf	O‘zbek tilining shakllanish jarayoni va eski o‘zbek tili terminlari	**626**
Qurbonova M.	Xarizmatik nutq haqidagi nazariy qarashlar talqini	**632**
Umurzoqova M.	Erkin A’zam asarlarida lisoniy shaxs tiplari	**640**
Mirzaali Malika	O‘zbek tılının mavsumıy marosımlar leksıkasıda turkıy areal mavqeyı	**646**
Məmmədova A.	Xarəzm Türkcəsində Və Müasir Özbək Dilində Qohumluq Terminlərində Cins Kateqoriyasinin İfadəsi	**661**
Tuxtasinova M.	L.Z.Budagov lug‘atidagi umumturkiy leksik fond: “tur.” pometali leksemalarning tarixiy-qiyosiy tahlili	**670**
Abdullayeva S.	So‘z yasalishını qıyosıy-tıpologık tadqıq etısh metodologıyası va tahlıl mezonları	**681**
Xasanova G.	Kinesikaning lingvistik tadqiqi: shakllanish tarixi va kommunikativ funksiyalari	**688**

Rajabov N.	O‘zbek tilida ng fonemasining talaffuzi, imlosi va tarixiy taraqqiyoti	**695**
Mirzayeva G.	O‘zbek tilida tovush o‘zgarishlarining neyrolingvistik asoslari	**699**
Arislanova M.	She’riy matnning konseptual tizimi va lingvokognitiv xususiyatlari (Erkin Vohidov ijodi misolida)	**706**
Muhammadiyeva M.	“Shum Bola” qissasidagi ba’zi polisemantik leksemalar tahlili	**717**
Abdullayev G‘.	Fitrat she’riyatidagi turkiy so‘zlarning emotsional-ekspressiv xususiyatlari	**722**
Tursunova S.	Ironiyada implikatura fenomeni va yashirin ma’no mexanizmlari	**726**
Turobova N.	Badiiy diskursda morfologik vositalarning pragmatik xususiyatlari	**737**
Utegenova O‘.	O‘zbek tilida tasviriy ifodalarning badiiy matnda qo‘llanilishi	**744**
Komilova G.	Tarixiy-badiiy matnlar korpuslarini yaratish zarurati va ularni semantik modellashtirish masalalari	**749**
Haydaraliyeva Sh., Mo‘minova M.	O‘zbek tili leksikasining taraqqiyot tamoyillari va semema tushunchasi	**759**

Axmedova M.	Diskurs tushunchasining lingvistik talqini: nazariy yondashuv va ilmiy qarashlar	**768**
Komilova Sh.	Lingvokultrologiyada evfemizm va milliy mentalitet: ayollar nutqi misolida nazariy talqinlar	**774**
Suyunova D.	“Boburnoma” dagi leksik qatlamlarning “Boburiynoma”da badiiy qayta faollashuvi: leksik-semantik va funksional-uslubiy tahlil	**780**
Maqsudaliyeva Y.	Lingvistik ekspertiza va lingvokriminalistik tahlil: nazariya va amaliyot	**786**
Abdurasulova D.	O‘zbek qizlari nutqidagi neonim va slenglarning pragmalingvistik tadqiqi	**792**
Majidova M.	Tibbiy soha rahbarlari kinesik nutqining lingvosomatik tadqiqi	**797**
Abdullayeva I.	Gender qadriyatlarning aksiolingvistik tahlili	**802**
X. O‘ZBEK TILINING OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI VA MEDIA MAKONIDAGI O‘RNI		
Saydaliyeva M.	Kinodiskurs multimediali muloqot tizimi sifatida	**809**
Otaxonova S.	Mediamatnlarda antroponimlarning pragmatik imkoniyatlari	**813**